

Mystici en schrijvers

1. Simone Weil

Ik denk dat de spiritualiteit van Simone Weil maar bij een kleine groep aanspreekt. Het is maar weinigen gegeven geheel autonoom een eigen, en toch authentieke spirituele weg op deze radicale wijze te gaan.

Zij kon – denk ik - niet anders:

- als fenomenologisch filosoof van haar tijd (geneigd zijnde opgelegde ‘oude’ metafysica af te wijzen),
- als bekeerde jodin (god is onkenbaar, maar sporen van Hem zijn in de schepping te ‘smaken’),
- als mystica (haar doorbraakervaringen, die haar eerdere zekerheden geheel onderovertuigen, en waar ze toch mee verder moest),
- als maatschappelijk geëngageerde (actief solidair met de ‘uitgebuitenen’),
- als persoonlijkheid (‘extreem’, geen grijstinten acceptierend; zich geheel offerend)
- als kind van de Verlichting (radicaal autonome opstelling; de mens is zijn eigen maat)
- als non-conformiste (de mens moet zich emanciperen uit alle onderdrukkende dogmatische instituties, dus ook uit die van de uiterlijke kerk)

Slechts weinigen benaderen dit profiel, en hebben de kracht om in deze spanningsvelden overeind te blijven en in de eenzaamheid niet te verdrinken in heilloos en subjectief eclecticisme. Dat sluit niet uit dat elementen van de spiritualiteit van deze fascinerende mystica anderen kunnen inspireren en een spiegel tot reflectie kunnen bieden.

Mij wel in ieder geval.

2. De tekening van JvhK van de berg Karmel

Het 'doel' lijkt me de berg (op)gaan en Gods heerlijkheid nabijkomen.

En het doel is tevens niets, niets, niets. Dus menselijk gezien *niets*, niets wat wij zelf kunnen invullen, indenken, inwensen, enz.

De wonderlijke bergtekening uit vogelperspectief (doet denken aan de tekening van JvhK van Christus aan het kruis) ademt loslaten, niet identificeren, niet toe-eigenen zowel wat het aardse betreft (rechter weg) als het hemelse (linker weg). Het (smalle) middenpad leidt weliswaar 'omhoog', maar lijkt 'op te houden' voordat het Allerhoogste 'bereikt' is. Het is *naderen*, maar toch niet *komen*. De weldadige ruimte rondom de top ervaar ik als de ruimte van de gereinigde ziel, gereinigd door het gaan van de wegen en het mogen vinden van het pad. In de kern van die ziel, *kan*, lijkt de tekening mij te zeggen, de Heilige een woonplaats vinden of misschien *is* daar Zijn Zijn.

3. Niet alleen genade wat de klok slaat.

Johannes van het Kruis geeft aan dat de eigen inspanning uitermate belangrijk is om de Weg te gaan. Maar ook zegt hij dat het 'Grote Werk' uiteindelijk door de Heilige moet worden verricht. Onze eigen inspanningen zijn en blijven wel noodzakelijk om het de Heilige mogelijk te maken ons ‘om te vormen’. We dienen dus zowel actief en ontvankelijk te zijn. Er is zowel goddelijke en menselijke inspanning nodig om ons tot een Gelijkenis van de Heilige te kunnen omvormen. In 'onze' Traditie vinden we in de gestalte van Jezus Christus het ideale voorbeeld van een volledig samengaan van de goddelijke en menselijke activiteit.

4. Empathie (Edith Stein)

Mijn allerdringende vraag bij het fenomenologisch empathisch waarnemen bij Edith Stein is hoe dat (in)geoefend kan worden? Cognitief kennismaken van een abstracte, maar wel boeiende beschrijving wat 'empathie' inhoudt is een, zelf 'Einfühlen' is echt iets anders.

Het is allemaal als je er over mediteert, bijzonder ingewikkeld. Het gaat eigenlijk om twee ervaringswerelden die beide vreemd zijn (en inderdaad ook (groten)deels vreemd blijven en door elkaar heen gaan lopen.

Het is zowel aandacht voor het ervaren van mezelf, waar mijn waarnemend en tevens ervarend ik zich als het ware verdubbelt én aandachtige empathie voor het ervaren van een alter ego, van een ander als ik. Waarbij 'mijn ik', zou je kunnen zeggen, in zekere zin een verdubbeling wordt van dat alter ego.

In beide gevallen moet voorkomen worden dat er identificatie plaats vindt. Maar dat niet alleen. De sluiers die voor mijn eigen ervaren als vanzelf gaan hangen en tevens voor de ervarende acten van de ander als gevolg van mijn vooringenomenheden, mijn culturele bepaaldheden, mijn morele standaarden, mijn wensen en verlangen dat eigen tekorten worden gevuld, mijn religiositeit en spiritualiteit (!) moeten op een of andere manier opgetrokken worden. Zolang die sluiers meer of minder ondoorzichtig daar hangen zijn mijn eigen ervaringen nog vertekend en mistig en zeker die van de ander. De ervaringswereld van de ander komt immers veel indirecter in mijn belevingswereld, namelijk via zijn woorden, zijn lichaamstaal, zijn gevoelsuitingen enz. Maar deze uitingen zijn niet hetzelfde als de bronnen die ze voor mij 'ogen en oren' doen verschijnen. Daar is, Edith Stein wijst daar ook op, steeds een afstand. Er kan alleen maar eerlijk streven zijn die sluiers te verdunnen, weghalen zal meen ik toch een illusie zijn.

En dan is daar nog het mysterie van je eigen mens-zijn en het mens-zijn van de ander. Die ontoegankelijke geheime gebieden, voor mij zo duister, waar ons hier-wordend-zijn hun grond hebben. Gebieden waardoorheen wellicht het Licht van de Heilige schijnt, en mij, de ander soms aanraakt. Een aanraking die soms in mijn bewustzijn mag doordringen.

En ja, voor je 'empatisch te openen' (laten openen) is grote moed nodig. Het is namelijk je ook openen voor dat ontoegankelijk geheim, je openen voor de niet te aanvaarden en niet te begrijpen uitingen en afschuwelijk misdaden die in dat geheimzinnige leven worden gepleegd of gedacht, voor het schuldige zwijgen over het leed dat anderen (ook ik) anderen, onze medeschepselen en het andere aandoen. Edith Stein heeft deze moed in haar leven daadwerkelijk kunnen opbrengen. Menselijk gezien is 'het leven' een vreemd mysterie dat voortdurend 'mijn' geloof, hoop, en liefde ernstig beproeft, er rest alleen maar bidden om hulp om toch vol te houden, empatische te mogen zijn met jezelf, de ander, de schepping.

5. Onderscheid in God

Titus Brandsma wijst erop dat God in ons leeft als *Schepper* en *Instandhouder* van ons zelfgenoegzaam wezen. Dit is als het ware een onderscheid 'in God'

Ik denk hier ook aan Eckhardt die hoedanigheden van God onderscheidt, die ik weleens heb geprobeerd als volgt weer te geven:

- die van *Maker* van de vormen, van de menselijke vorm (die 'horizontaal' in het mensengeslacht wordt doorgegeven) ; de concrete menselijke vormen blijven echter uitdrukking van die 'eerste' vormgeving van het 'Idee mens'. (Genesis 1)
- daarnaast die van *Schepper*, van moment tot moment worden wij tegenwoordig gesteld als een levend ziel., een 'verticale' invloed (Genesis 2)

Bij Titus is de Instandhouder dan de Schepper .

6. Woestijnvaders

De woestijnvaders gebruiken het beeld van de *koninklijke weg*, die komt van en leidt naar God. Deze is evenwichtig, heeft evenwicht tussen vorm en kracht, tussen middel en doel, tussen gestrengheid en liefde. De valkuil die ons van deze weg af doet wijken hangt samen met het niet doorzien van de bronnen die ons tot eenzijdigheid brengen. Fanatieke

eenzijdigheid komt nooit van God, niet uit de bron van overstromende liefde. De Heilige waarschuwt, maar wij horen niet. Wij horen niet omdat wij niet kunnen luisteren, en dus dwalen we van de koninklijke weg af.

7. Simone Weil

- onderscheidt 'ik' en ziel. Het 'ik' is een illusie, een hinderlijke sta in de weg, de ziel van de enkeling daarentegen van een onschatbare, absolute waarde. De ziel wordt door God bemind (*dit wijst m.i. op de mogelijkheid van een persoonlijke relatie met de Heilige*). Het ik trekt een scherm op tussen de ziel en God, vertroebelt de verhouding tussen ziel en God (*door onze cultuur wordt dit scherm m.i. heel sterk verdicht, dat scherm van de persoonlijkheid moet transparant worden,; we ervaren het goddelijke niet meer bewust in onze ziel*);

- heeft instemming met al wat is in een vreugdevolle toewending naar het aardse (consentement), met liefde voor het diesseitige leven en voor de schepping die sporen van Gods absentie draagt (*dit raakt m.i. aan de immanentie van de Heilige in de schepping*);

- spreekt van spiritualiteit van de ervaring van de afwezige God. De werkelijkheid van deze wereld is een godloze leegte in het innerlijk van God ('accepter le vide') (*deze ervaring duid ik anders, het is de liefde van de Vader die zo de schepping laat zijn; het transcendente godservaren*);

8. Augustinus

'Gij hebt ons tot U gemaakt en ons hart is onrustig totdat het rust in U'.

9. Plato

Het *schouwen* van het wezenlijke was voor Plato de belangrijkste functie van de filosoof. Maar dit 'schouwend zien' was geen afstandelijke act, maar inherent aan een verheven en daarvoor noodzakelijke leefwijze. Deze leefwijze was noodzakelijke voorwaarde voor de filosoof om de wereld van Ideeën, van het Ware, het Schone en het Goede te kunnen schouwen, om deze te kunnen doorgeven 'naar beneden' opdat de gemeenschappelijke praxis uitdrukking zou zijn van de geschouwde 'hemelse' orde. De Staat kan zo bijdragen aan een harmonische Kosmos waarin alle werelden (mijn woorden: 'hemelen en aarden') uitdrukkingen worden van het Ware, Schone en het Goede.

De filosoof was de verbindende schakel tussen 'hemel' en 'aarde'.

Voor zover de geest (nous) in staat is de menselijke praxis in het perspectief van de geschouwde wezenlijke orde te zien kan een menselijke gemeenschap ontstaan die daarmee zo goed mogelijk in overeenstemming is. Het gemeenschappelijke 'beneden' wordt door de orde 'boven' (welke schouwend is te kennen) bepaald. Voor Plato was het schouwen van het wezenlijke geen kennend zien op afstand, vanuit de positie van toeschouwer. Het noëtisch kennen is een kennen door participatie. De filosoof van Plato maakte door zijn verheven leefwijze als het ware deel uit van het wezenlijke en kende zo van 'binnen uit en van boven af'.

10. Betekenis van mystici

Zonder innerlijke godservaring kan een *ware* religie niet bestaan. Als religie en spiritualiteit *alleen* steunen op geloof, blijft de kerk en haar gemeenschap een ongeïnspireerd bouwsel zonder dragend fundament. *Blinden gaan dan blinden leiden*. Dogma's, uiterlijke rituelen, letterlijke of historische interpretatie van heilige teksten, institutionele geslotenheid dreigen dan. Of wat het andere uiterste is, de 'gemeenschap' ontaardt in ongeïnspireerde zèlf zoekenden en dan maar kijken waar dit 'zoeken' op uitdraait. 'Vrijheid doet leven', alom vrijblijvendheid, ieder voor zich zelf.

Hier zie ik de actuele spirituele betekenis van mystici die op integere wijze hun ervaringen hebben uitgedrukt. Waar de eigen ervaring immers 'tekortschiet', daar kan men steunen op de getuigenissen van mystici. Niet iedereen is de genade van de mystieke ervaring gegeven, daarom is het de verantwoordelijkheid van de Traditie, dus ook van Kerken om naast sturend

‘geloofsonderricht’ mystieke ervaringen te toetsen en de op de Heilige gerichte gelovigen en anderen te helpen deze mystieke ervaringen te ‘proeven’ en hen erdoor te laten inspireren. Dan ademt de Heilige Geest door een ecclesia als ‘God het wil’.